

หลักความสัมพันธ์ห้าประการและหลักบรรทัดฐานสาม มุมมองของหลัก
จริยธรรมกับการรักษาเสถียรภาพของสังคมจีน
THE FIVE RELATIONSHIPS, THE THREE MAINSTAYS, VIEWPOINT FROM
ETHICS AND THE STABILITY OF CHINESE SOCIETY

สยมพร ฉันทสิธิพร*

Sayumporn Chantsithiporn

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งอธิบายความสัมพันธ์ของชุดจริยธรรมสองชุดที่ใช้ควบคุมสังคมจีนโบราณ ได้แก่หลักความสัมพันธ์ห้าประการ (ซึ่งประกอบด้วยความสัมพันธ์ระหว่างบิดากับบุตร กษัตริย์กับขุนนาง สามีกับภรรยา พี่กับน้อง และเพื่อนกับเพื่อน) กับหลักบรรทัดฐานสาม (ซึ่งประกอบด้วยความสัมพันธ์ระหว่างบิดากับบุตร กษัตริย์กับขุนนาง และสามีกับภรรยา) หลักจริยธรรมทั้งสองชุดมีความเกี่ยวข้องทับซ้อนไม่อาจแยกออกจากกันได้ ความสัมพันธ์ห้าประการมีฐานะเป็นกรอบกำหนดความสัมพันธ์ครอบคลุมทั่วทั้งสังคม ส่วนหลักบรรทัดฐานสามมีฐานะเป็นรากแก้วค้ำจุนสังคมไว้อีกชั้นหนึ่ง สำหรับความสัมพันธ์ในแต่ละคู่ ต่างมีคุณธรรมกำกับซึ่งถือเป็นหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติต่อกันและกัน อีกทั้งแต่ละคู่ความสัมพันธ์ต่างมีลักษณะพิเศษและข้อจำกัดที่ควรระวังด้วย ลัทธิขงจื๊อ หรือ ลัทธิขงจื้อ มองว่าหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติต่อกันในคู่ความสัมพันธ์เป็นสิ่งสำคัญกว่า กฎเกณฑ์ลายลักษณ์อักษรและเป็นสิ่งที่ยอมรับกันทั่วไปในสังคม มีผลเป็นสายใยรั้งร้อยผู้คนทั่วทั้งสังคมจนกลายเป็นรากฐานหนาแน่นที่สร้างเสถียรภาพให้แก่สังคมจีนมาอย่างยาวนาน นอกจากนี้หลักจริยธรรมในแบบของลัทธิขงจื๊อยังมีลักษณะเด่นคือ มีความเป็นวิภาษวิธีระหว่างหลักความสัมพันธ์ห้าประการและหลักบรรทัดฐานสาม ที่เน้นสร้างเสถียรภาพทางสังคมด้วยพื้นฐานทางจิตใจมากกว่าเรื่องของเหตุผล แต่บางครั้งก็สามารถเน้นเหตุผลเหนือพื้นฐานทางจิตใจได้เช่นกัน

คำสำคัญ: หลักความสัมพันธ์ห้าประการ, หลักบรรทัดฐานสาม, จริยธรรม, เสถียรภาพ, หน้าที่

* Faculty of Humanities Srinakharinwirot University

ABSTRACT

The ancient Chinese society mainly relied on ethics in order to control the behaviours of its members, based on the Five Relationships (consist of father and son, ruler and subject, husband and wife, elder brother and younger brother and friend and friend) and the Three cardinal norms (consist of father and son, ruler and subject, husband and wife) which are overlap and inseparable from each other. The Five Relationships act as a frame of relationship covering the whole society while the Three cardinal norms are deemed as a taproot supporting the society. Each pair of relationships is on the basis of ethics and its duty is to serve each other. Besides, each pair has its own characteristics and limitations. Confucianism regarded duty to serve each other in each pair of relationships more important and more widely accepted in the society than the written rules and regulations. The said duty unites so many people throughout society that it becomes the tough foundation, leading to the long-time stability of Chinese society. In addition, the Confucian ethics is unique in that it employs dialectic aspects between the Five Relationships and the Three cardinal norms, which support society stability by focusing mainly on feelings and mind rather than rationale. However, the rationale may sometimes be emphasized more than feelings and mind.

Keywords : Five Relationships, Three Cardinal Norms, Ethics, Stability, Duty.

1. บทนำ

หลักจริยธรรมเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับสังคมมนุษย์มาแต่โบราณกาล มีการพัฒนาควบคู่ไปกับอารยธรรมของมนุษยชาติ สังคมจีนบุพกาลพัฒนามาจนถึงสมัยราชวงศ์โจว หลักจริยธรรมจึงค่อยๆ ชัดเจนขึ้น He Huaihong (2013) อธิบายว่า สมัยราชวงศ์โจวมีการกำหนดกรอบจริยธรรมขึ้นสามประการใหญ่ที่แตกต่างจากยุคก่อนหน้าคือ หนึ่ง กำหนดระบบการสืบทอดทายาทสายตรงและสายแขนง เกิดเป็นระบบปกครองและวงศ์ตระกูลที่ประกอบด้วย โอรสสวรรค์ เจ้านครรัฐ และขุนนาง สอง กำหนดจำนวนศาลบรรพชนของผู้อยู่ในแต่ละตำแหน่ง และสาม ห้ามผู้มีแซ่เดียวกันสมรสกัน ซึ่งแนวปฏิบัตินี้ได้กลายเป็นสิ่งที่อยู่ควบคู่และพึ่งพิงกับระบอบศักดินาที่เป็นระเบียบโลกของผู้คนในยุคนั้น Li Zehou (2008: 13) อธิบายว่า หลักจริยธรรมร้อยรัดความสัมพันธ์ของผู้คนทั้งสายเลือดในแนวตั้งและแนวนอน จากครอบครัววงศ์ตระกูลขยายไปสู่รัฐและใต้หล้า เกิดเป็นการใช้หลักจริยธรรมเป็นบรรทัดฐานทางการเมืองการปกครอง และหลักการนี้ได้กลายเป็นสิ่งควบคุมเสถียรภาพของสังคม ควบคุมความประพฤติของสมาชิก เป็นกฎเกณฑ์ที่ไม่จำเป็นต้องใช้ลายลักษณ์อักษรที่ยอมรับกันโดยทั่วไป และถึงแม้จะมีรายละเอียดปลีกย่อยที่แตกต่างกันไปตามเวลา แต่กรอบใหญ่ๆ ก็ยังใช้สืบทอดต่อกันมาตลอดสองพันปีแห่งประวัติศาสตร์จีน

แต่เมื่อมาในปลายสมัยราชวงศ์โจว เนื่องจากพัฒนาการของสังคมที่ไม่หยุดนิ่งและมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น จริยธรรมพร้อมระเบียบสังคมที่ร้อยรัดสมาชิกเอาไว้เริ่มเสื่อมคลายลง ผู้คนเริ่มกระทำในสิ่งที่ขัดต่อหลักจริยธรรมที่เคยควบคุมความสัมพันธ์ทางสังคมเอาไว้ สภาพสังคมจึงตกอยู่ในความวุ่นวายอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน จนมาถึงยุคสมัยของขงจื้อ จึงได้หยิบยกและฟื้นฟูหลักจริยธรรมขึ้นเป็นประเด็นหลักของการเผยแพร่ความคิดของเขา ความคิดเรื่องจริยธรรมของขงจื้อได้รับการถ่ายทอดและบันทึกไว้เป็นจำนวนมากในตำราลัทธิขงจื้อ โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน*ตำราทั้งสี่* ซึ่งเป็นตำราคลาสสิกชุดที่สำคัญ ประกอบไปด้วย *ตำราต้าเสวีย* *ตำราหลุนฮุยวี* *ตำราเหม็งจื่อ* และ *ตำราจงยง* จากหลักฐานดังกล่าวสามารถกล่าวได้ว่า แนวคิดเรื่องจริยธรรมความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคมคือแนวคิดที่เป็นแก่นของคำสอนแห่งลัทธิขงจื้อ

2. กรอบจริยธรรมของสังคมจีนโบราณกับการปลูกฝังหน้าที่และคุณธรรม

สังคมจีนยุคโบราณเป็นสังคมที่เน้นการควบคุมทางสังคมด้วยหลักจารีตเป็นสำคัญ ซึ่งจารีตถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการธำรงกรอบจริยธรรมของสังคม และเมื่อก้าวถึง หลักจริยธรรมอันเป็นหัวใจสำคัญของมุมมองการปกครองในลัทธิขงจื้อจะประกอบด้วย หลักความสัมพันธ์ทั้งห้าและหลักบรรทัดฐานสาม หลักความสัมพันธ์ทั้งห้าปรากฏหลักฐานมาแต่ยุคก่อนขงจื้อ ประกอบไปด้วยความสัมพันธ์ระหว่างบิดากับบุตร กษัตริย์กับขุนนาง สามีกับภรรยา พี่กับน้อง และเพื่อนกับเพื่อน ส่วนหลักบรรทัดฐานสามเพิ่งปรากฏหลักฐานในสมัยราชวงศ์ฮั่น ประกอบไปด้วยความสัมพันธ์

ระหว่างบิดากับบุตร กษัตริย์กับขุนนาง และสามีกับภรรยา เราจะเห็นได้ว่าทั้งสองหลักการนี้มีความทับซ้อนกัน อีกทั้งมีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกันอย่างแยกไม่ออก หลักการทั้งสองถือเป็นหลักการทางสังคมที่ควบคุมตลอดจนจัดวางความสัมพันธ์ของผู้คนอันส่งผลไปถึงโครงสร้างอำนาจและการผลิตซ้ำทางสังคมมาโดยตลอดประวัติศาสตร์จีน ดังที่ได้กล่าวไปข้างต้นแล้วว่า หลักจริยธรรมของสังคมเป็นสาระสำคัญของการควบคุมทางสังคมของจีน และมีหลักฐานอ้างอิงปรากฏโดยตลอดในตำราทั้งสี่ เมื่อมีการกำหนดหลักจริยธรรม ย่อมต้องมีเกณฑ์ที่สามารถใช้ชี้วัดมาตรฐานกำหนดความประพฤติของคู่ความสัมพันธ์ด้วย เมื่อพิจารณาในตำราว่าเสวียเราสามารถพบเกณฑ์ที่จะใช้เป็นมาตรฐานวัดคุณธรรมของแต่ละคู่ความสัมพันธ์ได้ ดังนี้

เป็นเจ้านายคนหยุดอยู่ที่มนุษย์ธรรม เป็นขุนนางหยุดอยู่ที่เคารพ เป็นบุตรหยุดอยู่ที่กตัญญู เป็นบิดาหยุดอยู่ที่เมตตา ติดต่อกับหาที่ผู้อื่นหยุดอยู่ที่ความเชื่อถือ (Daxue: 3)

คำว่า “หยุด” ในตัวบทกล่าวถึง การหยุด ณ จุดที่ติงามที่สุด แท้จริงแล้วหมายถึง การปฏิบัติตนให้เหมาะสมถูกต้องตามกรอบจริยธรรมเพียงเท่านั้น เป็นกษัตริย์หรือเจ้านายจุดที่ติงามที่สุดคือมีมนุษย์ธรรม เป็นขุนนางจุดที่ติงามที่สุดคือเปี่ยมด้วยความเคารพ เป็นบิดาติงามที่สุดคือมีเมตตา ส่วนผู้เป็นบุตรติงามที่กตัญญู สำหรับการคบมิตรสหายการมีความน่าเชื่อถือคือสิ่งติงามที่สุด ดังนั้น ตัวบทสะท้อนให้เห็นว่า จุดที่ติงามที่สุดเป็นเพียงการทำหน้าที่ให้ดีที่สุด เหมาะสมที่สุดภายใต้เพดานของกรอบจริยธรรมเพียงเท่านั้น ไม่ได้เป็นเรื่องที่ล้ำลึกแบบโลกุตรธรรมใดๆ

สำหรับสังคมจีนโบราณชุดความสัมพันธ์ที่ครอบคลุมทั่วทั้งสังคมคือความสัมพันธ์ทั้งห้า ดังนั้นในหัวข้อนี้จะแจกแจงหน้าที่และคุณธรรมกำกับของแต่ละคู่ความสัมพันธ์ ส่วนคู่ความสัมพันธ์ของหลักบรรทัดฐานสามก็ซ้อนทับอยู่ในความสัมพันธ์ทั้งห้าประการนี้ด้วย

(1) ความสัมพันธ์ระหว่างบิดากับบุตร ความสัมพันธ์ระหว่างบิดาและบุตรเป็นความสัมพันธ์พื้นฐานที่สุดแห่งความเป็นมนุษย์ ตามหลักการแล้ว บิดากับบุตร มีคุณธรรมที่กำกับคือ ความรักเมตตา บิดา (รวมถึงมารดา) ต้องมีความรัก เมตตากรุณาต่อผู้เป็นบุตร ส่วนบุตรนั้นต้องตอบแทนความรักของบุพการีด้วยความเคารพและดำเนินตามปณิธาน ความสัมพันธ์คู่นี้ถือเป็นจุดเริ่มต้น เป็นพื้นฐานของกรอบความสัมพันธ์ของทั้งสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นพื้นฐานของความสัมพันธ์ในคู่ที่เป็นส่วนขยายออกสู่สังคมในระดับที่ใหญ่ขึ้น ซึ่งก็คือ กษัตริย์กับขุนนาง ในตำราทั้งสี่มีวาทกรรมที่สะท้อนหลักการความสัมพันธ์ของบิดากับบุตรไว้มากพอสมควร โดยเนื้อหาส่วนใหญ่เน้นไปที่ความกตัญญูและการทำหน้าที่ของผู้เป็นบุตร ความกตัญญูในแนวทางของลัทธิหุนัน พอสรุปได้ดังนี้ ได้แก่ ความเคารพ การปรนนิบัติรับใช้และเลี้ยงดูบิดามารดา การจัดการงานศพ และการไว้ทุกข์ และการสานต่อปณิธานของบิดา สิ่งที่เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญู ไม่เพียงแต่เลี้ยงดูเรื่องความเป็นอยู่อาหารการกินเท่านั้น แต่สิ่งที่เป็หัวใจสำคัญ คือ การรับใช้ปรนนิบัติด้วยความเคารพ หากปราศจากความเคารพการเลี้ยงดูบุพการีก็ไม่ต่างจากการดูแลสัตว์เลี้ยง สำหรับ

วัฒนธรรมจีน การจัดงานศพและการไว้ทุกข์ก็จัดเป็นการแสดงความกตัญญูต่อบุพการีไม่น้อยไปกว่าเมื่อยังมีชีวิตอยู่ สิ่งที่เป็นเงื่อนไขสำคัญของการจัดงานศพบุพการี คือ ความเศร้าอาลัยจากใจ มิใช่เพียงปฏิบัติตามจารีต เพราะแม้หากมีฐานะจัดงานได้สมเกียรติก็ยังไม่สู้การที่ฐานะการเงินไม่พอเพียงต่อการจัดเต็มรูปแบบ แต่กระทำได้ด้วยการระลึกถึงจากใจจริงย่อมเป็นเรื่องสำคัญยิ่งกว่า หรือแม้ที่ขงจื้อเสนอให้มีการไว้ทุกข์สามปี เนื่องจากขงจื้อหยาบยกสามปีที่ถือเอาระยะเวลาว่าที่เด็กคนหนึ่งสามารถเติบโตแข็งแรงพอออกจากอ้อมกอดประคบประหมงของบุพการีได้เป็นตัวตั้งมาสะท้อนให้ระลึกถึงพระคุณของบุพการี ระยะเวลาสามปีแห่งการไว้ทุกข์จึงเป็นสัญลักษณ์แห่งการระลึกถึงบุญคุณอันยิ่งใหญ่ของบุพการี อีกทั้งสะท้อนการจัดงานศพและไว้ทุกข์ด้วยพื้นฐานทางจิตใจ เน้นด้านความรู้สึก มิใช่พื้นฐานทางจารีตอย่างที่เข้าใจกัน

ที่กล่าวมาข้างต้นนั้น อาจถือได้ว่าเป็นเรื่องสากลสำหรับทุกอารยธรรม แต่สำหรับสิ่งที่น่าสนใจของหลักจริยธรรมคู่บิดากับบุตรตามแนวทางลัทธิหรืออยู่ที่การปกป้องซึ่งกันและกัน ซึ่งบางครั้งอาจกล่าวถึงชั้น “ปกปิดความผิด” ให้กันได้ เช่นเรื่องที่เซอังกกล่าวแกขงจื้อว่า “ในแคว้นของเรามีคนตรง เมื่อบิดาขโมยแกะ บุตรไปเป็นพยาน” ขงจื้อโต้แย้งกล่าวว่า “ในแคว้นของข้า คนตรงจะต่างออกไป บิดาจะปกปิดความผิดของบุตร บุตรจะปกปิดความผิดของบิดา ความตรงดำรงอยู่ ณ ใจกลางพฤติกรรมเหล่านี้เรียบร้อยแล้ว” (Lunyu 13:18)

มองเผินๆอาจเป็นการขัดต่อหลักคุณธรรมและกฎหมายของสังคม แต่หากมองลึกลงไปแล้ว การที่บิดาและบุตรปกป้องซึ่งกันและกัน นับเป็นธรรมชาติและคุณสมบัติพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ ความสัมพันธ์ของครอบครัวที่มั่นคงจะเป็นสิ่งที่ทำให้สังคมมีรากฐานที่แข็งแกร่ง ความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง หากมองกลับกันถ้าความสัมพันธ์ระหว่างบิดาและบุตรสูญเสียไปเพราะการยึดถือกฎเกณฑ์มากมายหรือความถูกต้องมาคั่นกลาง บุตรฟ้องบิดา บิดาฟ้องบุตร หากสังคมรักษาคุณค่าความสัมพันธ์พื้นฐานที่สุดอย่างบิดาและบุตรไว้ไม่ได้ สังคมเช่นนี้กลับยังเป็นสังคมมนุษย์ที่มีลักษณะเหินห่างและเย็นชาต่อกัน เราอาจกล่าวได้ว่า แนวคิดเรื่องนี้ของลัทธิขงจื้อสะท้อนความเมตตาปราณีและเอื้ออาทรของความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง ซึ่งความเป็นจริงของมนุษย์ย่อมต้องให้ความสำคัญที่สายสัมพันธ์มากกว่าเหตุผล การเรียกร้องการปฏิบัติคุณธรรมระหว่างบุพการีและบุตร บางครั้งอาจไม่ใช่เรื่องดีเสมอไป ข้ารัยอาจทำลายความรู้สึกยิ่งกว่า ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างบุพการีและบุตรจึงไม่ควรนำคุณธรรมมาเป็นเงื่อนไขตัดสินทั้งหมด ส่วนในตำราเมิ่งจื้อยังมีการถามแบบสมมติที่สุดโต่ง ในเรื่องระหว่างการเลือกความกตัญญูกับการรักษากฎหมายอันควรเป็นคุณธรรมสูงสุดของผู้ปกครอง หากต้องเลือกเพียงหนึ่งจะเลือกสิ่งใด ดังนี้

เถาอิงถามเมิ่งจื้อว่า “หากพระเจ้าซุ่นเป็นโอรสสวรรค์ เกาเหยาเป็นอำมาตย์ กุโหล่ว(บิดาของพระเจ้าซุ่น)ไปฆ่าคนมา แล้วเรื่องราวจะเป็นอย่างไร เมิ่งจื้อตอบว่า “ก็ต้องจับเพียงเท่านั้น” “ถ้าเช่นนั้นพระเจ้าซุ่นไม่ขัดขวางหรือ” ตอบ “พระเจ้าซุ่นจะไปขัดขวางได้อย่างไร เกาเหยาจับก็

เพราะมีหลักฐาน” “ถ้าเช่นนั้นพระเจ้าชุนจะทำอย่างไร” ตอบ “พระเจ้าชุนก็จะทิ้งใต้หล้าไปอย่าง
 ไม่ไยดีเสมือนหนึ่งทิ้งรองเท้าชำรุด แล้วแอบแบกบิดาขึ้นหลังและหนีไปอยู่สุดหล้าฟ้าเขียว ใช้ชีวิต
 เป็นสุขตลอดชีวิต และลืมเรื่องความเป็นโอรสสวรรค์ไปสิ้น” (Mengzi 13:35)

จากที่กล่าวมาในข้างต้น เราสามารถสรุปได้ว่า หลักฐานจากตำราทั้งสี่สะท้อนถึง
 จริยธรรมความสัมพันธ์ระหว่างบิดากับบุตรว่าเป็นความสัมพันธ์อันเป็นรากฐานที่สุด ยิ่งใหญ่ที่สุด
 เน้นหนักในหน้าที่ของผู้เป็นบุตรต่อบุพการี ทว่า สิ่งที่ยึดว่าเป็นลักษณะสำคัญของความสัมพันธ์คู่นี้
 คือ นอกเหนือจากความเมตตาและความกตัญญูที่ต้องมีต่อกันแล้ว ความสัมพันธ์ของคู่นี้ยังอยู่เหนือ
 กฎหมายและคุณธรรม อยู่เหนือความดีชั่วอันเป็นมาตรวัดของสังคม กล่าวคือ ความสัมพันธ์คู่นี้จะ
 กดทับระเบียบสังคมทุกอย่างไว้ เพื่อรักษาความกลมกลืนความสัมพันธ์แห่งการอยู่ร่วมกันของมนุษย์

(2) ความสัมพันธ์ระหว่างกษัตริย์กับขุนนาง ความสัมพันธ์ระหว่างกษัตริย์กับขุนนาง ถือเป็น
 เป็นความสัมพันธ์ที่สำคัญไม่ด้อยไปกว่าคู่อบิดากับบุตร ลัทธิขงจื๊อเห็นว่าความภักดีของขุนนางมีพื้นฐาน
 มาจากความกตัญญูของบุตร ผู้ที่กตัญญูต่อบุพการีสามารถรับใช้เจ้านายได้ ตำรา*ต้าเสวีย*กล่าวว่า
 “เป็นเจ้านายคนหยุดอยู่ที่มนุษยธรรม เป็นขุนนางหยุดอยู่ที่เคารพ” ส่วนตำรา*หลุนยฺหวี่*กล่าวว่า
 การปฏิบัติตนระหว่างคู่ความสัมพันธ์นี้ต้องอาศัยจารีตและความจงรักภักดี กล่าวคือ “กษัตริย์ปฏิบัติ
 ต่อขุนนางด้วยจารีต ขุนนางปฏิบัติต่อกษัตริย์ด้วยความจงรักภักดี” (Lunyu 3:19)

ฉะนั้นเราจึงพอกล่าวถึงหลักการกว้างๆ ได้ว่า มรรควิธีแห่งกษัตริย์ก็คือ การปฏิบัติต่อขุน
 นางอย่างให้เกียรติและเปี่ยมด้วยมนุษยธรรม ส่วนมรรควิธีของขุนนาง คือ การรับใช้ด้วยความ
 เคารพและจงรักภักดี โดยหลักการทั่วไปแล้วหน้าที่ของผู้เป็นขุนนางต้องรู้จักจารีต ไม่ล้ำเส้นของ
 กษัตริย์ และต้องรับใช้กษัตริย์ด้วยความภักดี แต่ลักษณะสำคัญอย่างหนึ่งของคู่ความสัมพันธ์ระหว่าง
 กษัตริย์กับขุนนางในตำราทั้งสี่จะ**กลับกัน**กับความสัมพันธ์ระหว่างบิดากับบุตร ที่เรียกร่องหน้าที่ของ
 ผู้เป็นบุตร แต่ในตำราทั้งสี่ค่อนข้างเน้นหน้าที่ของผู้เป็นกษัตริย์มากกว่าเน้นหน้าที่ของขุนนาง โดย
 มองว่าขุนนางจะดีหรือไม่ จะปฏิบัติต่อกษัตริย์อย่างไร ให้เอาพฤติกรรมของกษัตริย์เป็นมาตรวัด อีก
 ทั้งตำราทั้งสี่ให้บทบาทแก่การมีขุนนางที่ดีจะสามารถทำให้การปกครองเป็นไปได้อย่างราบรื่น ไม่ได้
 ให้อึดถือกษัตริย์เป็นศูนย์กลางตามที่เข้าใจกันทั่วไป จากหลักฐานที่ปรากฏเป็นจำนวนมากแสดงให้เห็น
 เห็นว่าทั้งขงจื๊อและเมิ่งจื๊อไม่เน้นให้รับใช้เจ้านายแบบงมงาย ตำราทั้งสี่ให้น้ำหนักกับความเป็นขุน
 นางที่มีเกียรติ ลำพังกษัตริย์เพียงผู้เดียวนั้น ไม่อาจปกครองบ้านเมืองให้ราบรื่นได้ จำเป็นต้องเลือกผู้
 ที่มีความสามารถมาเป็นขุนนาง ซึ่งนั่นต้องแลกด้วยการอ่อนน้อมถ่อมตนของผู้เป็นกษัตริย์ หาก
 กษัตริย์มีความถือตนนั้นย่อมไม่สามารถหาขุนนางดีมาช่วยงานปกครองได้ เราจึงอาจกล่าวได้ว่า
 เนื้อหาในตำราทั้งสี่ลดอัตราของความเป็นกษัตริย์ไม่ให้ใหญ่โตจนเกินไป เห็นได้จากที่ตำราทั้งสี่
 สะท้อนออกมาว่า การจะรับใช้กษัตริย์หรือไม่ก็เป็นสิ่งที่ขุนนางสามารถเลือกได้ ดังเช่นที่ขงจื๊อออก
 จากแคว้นหลู่และแคว้นฉี เนื่องจากเห็นว่าไม่ตรงกับปณิธานของตน

สามารถสรุปได้ว่า คู่ความสัมพันธ์ระหว่างกษัตริย์กับขุนนาง เรียกร้องให้ปฏิบัติต่อกันทั้งสองฝ่าย การรับใช้กษัตริย์ต้องวางอยู่บนหลักการและปณิธานของความเป็นขุนนางที่ดี หากไม่เช่นนั้น ขุนนางที่ดีก็สามารถละทิ้งกษัตริย์ไปได้ และสิ่งที่ตำราทั้งสี่สะท้อนออกมาได้อย่างโดดเด่น คือ การเรียกร้องคุณธรรมของผู้เป็นกษัตริย์มีปรากฏไม่น้อยไปกว่าคุณธรรมแห่งความเป็นขุนนาง ซึ่งแตกต่างจากความสัมพันธ์คูบิดาและบุตรที่เน้นหน้าที่ของผู้เป็นบุตรมากกว่า

(3) ความสัมพันธ์ระหว่างสามีกับภรรยา ความสัมพันธ์ระหว่างสามีกับภรรยาถือเป็นความสัมพันธ์หลักคู่หนึ่ง มีบทบาทของการธำรงรักษาครอบครัวและสืบทอดทางสังคมเป็นหน้าที่หลัก ในความคิดลัทธิขงจื๊อจะเน้นความแตกต่างทางกายภาพและทางจิตใจเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ มุ่งเน้นที่การแบ่งหน้าที่ทางสังคม สามีกับภรรยาให้คุณธรรมกำกับคือ การยึดถือคุณธรรมและหน้าที่ที่แตกต่าง ดังที่ว่า บุรุษเป็นผู้จัดการเรื่องราวเมื่ออยู่ข้างนอก ส่วนสตรีเป็นธรรมาภิบาลภายในเรือน และยังรวมไปถึงการที่บุรุษและสตรีต่างมีลักษณะทางจิตใจแตกต่างกัน จึงต้องยึดถือในคุณธรรมที่แตกต่างกันตามเพศสภาพของตนด้วย โดยเน้นว่าภรรยาต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามสามี ในขณะที่สามีมีหน้าที่ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้แก่ภรรยา ถึงแม้ว่าในตำราทั้งสี่จะไม่ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์คู่นี้มากเท่าความสัมพันธ์คู่อื่น แต่ความสัมพันธ์คู่นี้ก็จัดอยู่ในหลักบรรทัดฐานสามด้วย ซึ่งเป็นหลักที่ผู้ปกครองจะต้องจับให้มั่น ย่อมแสดงให้เห็นว่านักลัทธิขงจื๊อให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์คู่นี้อย่างยิ่ง ในตำราจางยงได้ยกตัวอย่างเปรียบเทียบว่า การปฏิบัติมรรควิธีต้องเริ่มต้นจากเรื่องใกล้ตัว การทำให้ครอบครัวปรองดองเป็นพื้นฐานแรกของการขัดเกลาตนเอง ดังนั้นความสัมพันธ์อันดีระหว่างสามีกับภรรยาจึงเป็นพื้นฐานของการมีครอบครัวที่สุขสมบูรณ์

และแม้ในตำราหลุนยวี่ มีเพียงประโยคเดียวที่ขงจื๊อกล่าวถึงสตรี คือ “มีแต่ผู้หญิงกับเด็กที่เลี้ยงยากที่สุด” (Lunyu 17:25) แต่โดยอ้อมแล้ว ขงจื๊อก็เน้นความสำคัญของคู่นี้เช่นกัน สังเกตจากบทสนทนาที่ขงจื๊อถามบุตรชายของตนว่าได้ศึกษา กวินิพนธ์บทโจวหนานและเซาหนานแล้วหรือยัง หากยังยอมไม่อาจยืนหยัดได้ (Lunyu 17:10) ประเด็นนี้ Kang Youwei ยกตัวอย่างอธิบายว่า “บทกลอนในหมวดโจวหนานและเซาหนาน กล่าวถึงเรื่องของชายหญิงไว้มากที่สุด มรรควิธีของการอยู่ร่วมกันแห่งมนุษย์ ที่สุดแห่งความใกล้ชิดไม่มีอะไรเกินชายและหญิง การขัดเกลาตนเองและการจัดระเบียบวงศ์ตระกูล อันดับแรกเริ่มจากสอนสามีภรรยา และท้ายสุดจึงสอนได้หล้า” (cited in Meng Fanping, 2013) นอกจากนี้ตำราทั้งสี่ยังสะท้อนค่านิยมบางประการที่ปิดกั้นไม่ให้สตรีเท่าเทียมกับบุรุษ โดยนำเสนอภาพด้านลบ เช่น พฤติกรรมที่ห้าวหาญแบบบุรุษเมื่อมาอยู่ในตัวของสตรี ก็จะไม่เป็นที่ยกย่อง แต่กลับกลายเป็นที่น่าหัวเราะเยาะของเหล่าวิญญูชน (Mengzi 14:23) ตัวบทเช่นนี้ สร้างมายาคติให้แก่สังคมว่า สตรีที่ดีต้องสนใจและมีหน้าที่แต่เรื่องในครัวเรือนเท่านั้น และมีหน้าที่เชื่อฟังผู้เป็นสามี ภรรยาที่ดีเป็นผู้นำพาความผาสุกมาสู่ครอบครัว ผู้เป็นสามีมีหน้าที่นำพาภรรยาด้วยการปฏิบัติตนยึดมั่นในคุณธรรม การที่ลัทธิขงจื๊อให้ความสำคัญกับสตรีเพศ

เพราะเห็นว่า คู่ความสัมพันธ์ระหว่างสามีและภรรยาเป็นความสัมพันธ์ที่เป็นพื้นฐานที่สุด แต่กลับเป็นเรื่องภายในครัวเรือนอันรโหฐานที่สุด จึงเป็นเรื่องที่ควบคุมและจัดการได้ยาก มีเพียงการกวดสตรีเพศให้อยู่ในสถานะของตน เช่นนี้แล้วจะทำให้เรื่องของครอบครัวเป็นสิ่งที่จัดการและควบคุมได้ง่าย เมื่อทั้งสองฝ่ายต่างยึดมั่นในบทบาทที่แตกต่างกัน ไม่ก้าวก่ายซึ่งกันและกัน มีบุรุษเป็นฝ่ายที่เหนือกว่า เรื่องในครัวเรือนก็ย่อมจัดการง่ายขึ้นและย่อมเป็นปัจจัยสร้างเสถียรภาพแก่สังคมโดยรวม

(4) ความสัมพันธ์ระหว่างพี่กับน้อง ความสัมพันธ์ระหว่างพี่กับน้องมีพื้นฐานเริ่มจากครอบครัว แล้วขยายไปสู่ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใหญ่กับผู้น้อยหรือผู้เยาว์ในสังคมภายนอก ความสัมพันธ์คู่นี้มีคุณธรรมกำกับ คือ เคารพในลำดับอาวุโส คู่ความสัมพันธ์นี้เน้นผู้ใหญ่เอ็นดูผู้น้อย ผู้น้อยเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ หากเรามองว่า รากฐานของสังคมอยู่ที่ครอบครัว ดังนั้นความรักใคร่กลมเกลียวระหว่างพี่น้องจึงเป็นปัจจัยที่ทำให้ครอบครัวซึ่งเป็นรากฐานของสังคมมีเสถียรภาพ ความสัมพันธ์ระหว่างพี่กับน้องที่ดียอมทำให้ครอบครัวมีรากฐานที่มั่นคงไปด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นรากฐานในการอบรมตนของนักปกครอง แต่สิ่งที่นับได้ว่าเป็นความพิเศษของคู่ความสัมพันธ์นี้คือ ความเกี่ยวข้องกับครอบครัวและเกี่ยวข้องกับสังคมภายนอกในเวลาเดียวกัน คู่ความสัมพันธ์นี้จึงเป็นตัวเชื่อมสำคัญในการประยุกต์การปฏิบัติจริยธรรมจากภายในครัวเรือนสู่ภายนอก คือ จากความเคารพเชื่อฟังพี่ ไปสู่การที่ผู้น้อยเคารพเชื่อฟังผู้ใหญ่ โดยลัทธิหลุมองว่า การที่ผู้เป็นน้องรู้จักเคารพเชื่อฟังผู้เป็นพี่ คุณธรรมเช่นนี้สามารถนำไปปรับใช้กับชาติได้ อีกทั้งผู้มีความกตัญญูและเคารพเชื่อฟังย่อมไม่ก่อความวุ่นวายในสังคม

จะเห็นได้ว่า การอนุমানอาศัยสร้างแนวเทียบหลักปฏิบัติจากความสัมพันธ์หนึ่งไปสู่อีกความสัมพันธ์หนึ่งเป็นลักษณะเด่นของหลักจริยธรรมลัทธิขงจื๊อ อีกทั้งตัวบทนอกจากสอนว่าควรเคารพเชื่อฟังผู้อาวุโสแล้ว ยังมีการสอนสั่งด้วยว่าพฤติกรรมเช่นใด คือการไม่เคารพบนอบผู้ใหญ่ การไม่เคารพบนอบผู้ใหญ่ หรือขาดการระงับธรรม ตีตนเสมอท่านยอมไม่ทำให้ก้าวหน้า

จากตัวบทที่เกี่ยวข้องกับคู่ความสัมพันธ์ระหว่างพี่กับน้อง นอกจากสะท้อนให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่างพี่กับน้องเป็นรากฐานหนึ่งของการทำให้สังคมมีเสถียรภาพแล้ว สิ่งที่ตำราทั้งสี่เน้นย้ำนั้นกลับเป็นเรื่องของการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้องในครอบครัวของผู้ปกครองในฐานะที่จะเป็นผู้ทำหน้าที่สอนสั่งประชาชน การทำให้พี่น้องในครอบครัวของตน รักใคร่กลมเกลียวกันเป็นหน้าที่พื้นฐานของผู้ปกครอง จากนั้นจึงนำหลักการเหล่านี้ไปสอนสั่งประชาชน

(5) ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนกับเพื่อน ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนกับเพื่อน เป็นคู่ความสัมพันธ์เดียวในความสัมพันธ์ทั้งห้าประการที่มีลักษณะพิเศษ คือ ไม่แบ่งแยกชนชั้น ฐานะ และอายุ เป็นคู่ความสัมพันธ์ที่มีลักษณะเท่าเทียม ไม่มีฝ่ายที่เหนือกว่าและต่ำกว่า เป็นความสัมพันธ์ที่ปัจเจกบุคคลสามารถเลือกเองได้ มีความเป็นอิสระจากกันสูงสุดในบรรดาความสัมพันธ์ทั้งห้าในสังคม มีคุณธรรมสำคัญกำกับคู่ความสัมพันธ์เพื่อนกับเพื่อน คือ การยึดมั่นสัจจะ การคบหาสมาคม

ระหว่างเพื่อนนั้น สิ่งสำคัญอยู่ที่การคบหาในคุณธรรมของกันและกัน ปฏิบัติต่อกันอย่างซื่อสัตย์จริงใจเป็นสำคัญ ในตำราทั้งสี่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งตำราหลุนยหวิมีการกล่าวถึงคู่ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนกับเพื่อนไว้ค่อนข้างมาก สารสำคัญของคู่ความสัมพันธ์คู่นี้ตามที่ปรากฏในตำราทั้งสี่คือ การเลือกคบเพื่อนต้องเลือกตามอุดมการณ์ของตน การที่บุคคลใดจะมาเป็นเพื่อนกันหรือไม่นั้น ต้องดูว่ามีอุดมการณ์และยึดมั่นในแนวทางเดียวกันหรือไม่ มิเช่นนั้นแล้วความเป็นเพื่อนย่อมไม่ดำเนินไปอย่างราบรื่น รวมไปถึงหลักแห่งการคบมิตร ว่าคนประเภทใดควรหรือไม่ควรคบ สำหรับคุณธรรมแห่งการคบเพื่อน คือ สัจจะความจริงใจ ซึ่งในตำราทั้งสี่ได้กล่าวไว้เป็นจำนวนมาก ซึ่งตำราจยงเป็นตำราที่กล่าวเรื่องสัจจะและความซื่อสัตย์ไว้มากที่สุด ไม่เพียงแค่นั้นในบริบทของการคบเพื่อนเท่านั้น ทว่าการรักษาสัจจะนั้น สิ่งสำคัญคือ สัจจะจะต้องวางบนพื้นฐานของความถูกต้องเที่ยงธรรม หากไม่วางบนความถูกต้องเที่ยงธรรมแล้ว สัจจะนั้นก็จะเป็นสัจจะแบบพาลชน และสิ่งที่ต้องระแวดระวังสำหรับคู่ความสัมพันธ์นี้ต่อเสถียรภาพทางสังคมคือการเล่นพรรคเล่นพวก

จากที่กล่าวมาเราจะเห็นได้ว่า ความสัมพันธ์ของแต่ละคู่ต่างมีคุณธรรมกำกับซึ่งถือเป็นหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติต่อกันและกัน อีกทั้งแต่ละคู่ความสัมพันธ์ต่างมีลักษณะพิเศษและข้อจำกัดที่ควรระวังด้วย ลัทธิรุ (ลัทธิขงจื้อ) มองว่าหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติต่อกันในคู่ความสัมพันธ์เป็นสิ่งสำคัญกว่ากฎเกณฑ์ลายลักษณ์อักษรและเป็นสิ่งที่ยอมรับกันทั่วไปในสังคม มีผลเป็นสายใยรักร้อยผู้คนทั่วทั้งสังคมจนกลายเป็นรากฐานหนาแน่นที่สร้างเสถียรภาพให้แก่สังคมจีนมาอย่างยาวนาน

3. หลักการของหลักความสัมพันธ์ห้าประการ (Five Relationships) และหลักบรรทัดฐานสาม (Three Cardinal Norms)

หลักความสัมพันธ์ทั้งห้าประการและหลักบรรทัดฐานสามเป็นมโนทัศน์ที่ฝังรากลึกและส่งผลกระทบอย่างยิ่งใหญ่กับวิถีชีวิตของสังคมจีนมาแต่โบราณ และเป็นหลักสำคัญในการธำรงรักษาชนชาติจีน ถึงแม้หลักการของชุดความสัมพันธ์ทั้งสองชุดจะมีความซ้อนทับกันแต่ก็วางอยู่บนฐานคิดที่แตกต่าง

หลักความสัมพันธ์ทั้งห้าที่ประกอบไปด้วย ความสัมพันธ์ระหว่างบิดากับบุตร กษัตริย์กับขุนนาง สามีกับภรรยา พี่กับน้อง และเพื่อนกับเพื่อน เป็นความสัมพันธ์ที่เพียงพอที่จะครอบคลุมความสัมพันธ์แทบทุกรูปแบบในสังคม เนื่องจากสังคมในยุคโบราณยังไม่มี ความซับซ้อนนัก ในคู่ความสัมพันธ์ทั้งห้าเหล่านี้ล้วนมีคุณธรรมกำกับความสัมพันธ์ของแต่ละคู่อันได้แก่ ความรักเมตตา ความเที่ยงธรรม การยึดมั่นในคุณธรรมที่แตกต่าง การเคารพลำดับอาวุโส และการยึดมั่นในสัจจะตามลำดับ

สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างหลักความสัมพันธ์ทั้งห้าและคุณธรรมที่กำกับความสัมพันธ์นั้น Huang Renjie (2005) อธิบายว่า ความสัมพันธ์ของสองสิ่ง คือ หลักความสัมพันธ์ทั้งห้าเป็น

หลักการ เป็นบรรทัดฐานการมีปฏิสัมพันธ์ของผู้คนทั่วทั้งสังคม รวมถึงเป็นรากฐานความสงบสุขและมีเสถียรภาพแห่งรัฐ เป็นหลักการที่เป็นพลังช่วยลดความวุ่นวายไร้ระเบียบของสังคม กรอบความสัมพันธ์ทั้งห้าได้รับอิทธิพลจากสายสัมพันธ์จากอารมณ์ความรู้สึกพื้นฐานของความเป็นมนุษย์ ในขณะที่คุณธรรมกำกับความสัมพันธ์จะทำหน้าที่ซึ่งนำไปสู่ความสัมพันธ์ทั้งห้าเป็นไปอย่างถูกต้องเหมาะสม เนื่องจากความสัมพันธ์ทั้งห้ามักจะถูกทำลายด้วยผลประโยชน์ที่ขัดแย้ง ดังนั้นลัทธิรุจิจึงให้ความสำคัญกับการรักษาเสถียรภาพของสังคม โดยวางกรอบให้อารมณ์ความรู้สึกกับความถูกต้องเหมาะสมให้เป็นไปในทางเดียวกัน

หากพิจารณาให้ดีแล้ว ในกรอบความสัมพันธ์ทั้งห้ามีสิ่งน่าสนใจคือ สังคมจะบรรลุผลในความสัมพันธ์คู่ต่างๆ ได้ต่อเมื่อมีการปฏิบัติต่อกันจากทั้งสองทาง โดยเน้นให้ฝ่ายที่อยู่ในฐานะสูงกว่าเป็นผู้หยิบบินให้ก่อน แล้วฝ่ายผู้น้อยจึงจะปฏิบัติต่อบริด้วยคุณธรรมตามมา ดังเช่นหลักฐานที่ปรากฏใน*ตำราหลุนยฺหฺวี* ว่า “กษัตริย์กระทำตนอย่างกษัตริย์ ขุนนางกระทำตนอย่างขุนนาง บิดากระทำตนอย่างบิดา บุตรกระทำตนอย่างบุตร” (Lunyu 12:11) เราจะเห็นได้ว่า การปฏิบัติด้วยคุณธรรมต่อกันเป็นหน้าที่ของบุคคลในคู่ความสัมพันธ์ ความสัมพันธ์จึงจะราบรื่น ดังนั้น ในกรอบจริยธรรมความสัมพันธ์ทั้งห้าประการจึงเป็นเรื่องของการปฏิบัติหน้าที่อันพึงมีต่อกันและกันให้สมบูรณ์

ทว่าในความเป็นจริง สิ่งที่เป็นปัญหาของหลักความสัมพันธ์ทั้งห้ากับคุณธรรมที่ใช้กำกับคู่ความสัมพันธ์ คือ การที่บุคคลมีสถานะในคู่ความสัมพันธ์แต่ไม่ยึดมั่นในคุณธรรมที่กำกับความสัมพันธ์นั้น หรือไม่ปฏิบัติหน้าที่ตามนั้น ปล่อยให้ผลประโยชน์ส่วนตัวเข้ามาทำลายความสัมพันธ์ เนื่องจากหลักความสัมพันธ์ทั้งห้าเป็นเพียงหลักการที่วางบนรากฐานของหน้าที่ที่มีต่อกัน มีความเป็นอุดมคติค่อนข้างมากในแง่ของการรักษาเสถียรภาพของสังคม เมื่อบุคคลไม่รับผิดชอบต่อหน้าที่สังคมก็เกิดความวุ่นวายได้ง่าย หลักจริยธรรมทั้งห้าประการของสังคมถึงแม้เป็นรากฐานของเสถียรภาพแต่ก็ยังขาดสิ่งที่เป็นรากแก้วที่มั่นคงไม่ให้รากฐานนั้นคลอนแคลน ดังนั้น Dong Zhongshu บัณฑิตในสมัยราชวงศ์ฮั่นจึงได้คิดหาสิ่งที่พอจะเป็นรากแก้วที่สามารถค้ำยันความสัมพันธ์ทั้งห้าประการให้แน่นหนาขึ้น ซึ่งสิ่งนั้นคือหลักบรรทัดฐานสาม อันได้แก่ กษัตริย์เป็นบรรทัดฐานของขุนนาง บิดาเป็นบรรทัดฐานของบุตร และสามีเป็นบรรทัดฐานของภรรยา ถึงแม้ว่าหลักบรรทัดฐานสามนี้ล้วนเป็นความสัมพันธ์ที่ปรากฏในหลักความสัมพันธ์ทั้งห้าประการ แต่เนื้อหาและเงื่อนไขของหลักบรรทัดฐานสามก็จะแตกต่างไปจากหลักความสัมพันธ์ทั้งห้าอย่างชัดเจน

หลักบรรทัดฐานสาม คำว่า บรรทัดฐาน ตามรากศัพท์ในภาษาจีนหมายถึง ด้ามหรือคันของอวนจับปลา เมื่อจับด้ามให้แน่นมัน ก็จะสามารถควบคุมหรือรวบอวนนั้นได้ทั้งหมด ดังนั้น จากความหมายนี้จึงมีนัยว่า หากสามารถจับหลักบรรทัดฐานสามได้ ก็จะสามารถควบคุมให้สังคมอยู่สถานะที่มีเสถียรภาพได้ (Liu Lifu and Li Ling, 2014)

หากเรามองว่าหลักการและข้อจำกัดของความสัมพันธ์ทั้งห้ามีเงื่อนไขที่การปฏิบัติหน้าที่อันพึงมีต่อกันระหว่างคู่ความสัมพันธ์ให้สมบูรณ์ หลักบรรทัดฐานสามกลับไปในเน้นเรียกร้องที่ผู้อยู่ในฐานะต่ำของคู่ความสัมพันธ์ อันได้แก่ ขุนนาง บุตร และภรรยา เป็นฝ่ายที่ต้องยึดมั่นและปฏิบัติต่ออีกฝ่ายด้วยความเคารพและจงรักภักดีเป็นหลักการสำคัญ ไม่ว่าอีกฝ่ายหนึ่งจะปฏิบัติดีหรือไม่ดีตอบไม่ว่าจะความสัมพันธ์ระหว่างกันจะเกิดการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ก็ตาม หากแต่หลักการความประพฤติของขุนนาง บุตร และภรรยาย่อมไม่มีวันเปลี่ยนแปลง ในประเด็นนี้ He Lin (1996) ได้โต้แย้งว่า หลักบรรทัดฐานสามมีจุดเน้นว่า หากกษัตริย์ไม่กระทำตนเยี่ยงกษัตริย์ ขุนนางไม่อาจไม่กระทำตนเยี่ยงขุนนางได้ หากบิดาไม่กระทำตนเยี่ยงบิดา ผู้เป็นบุตรนั้นไม่อาจไม่กระทำตนเยี่ยงบุตรได้ หากสามีไม่กระทำตนเยี่ยงสามี ภรรยาไม่อาจไม่กระทำตนเยี่ยงภรรยาได้ การที่ขุนนาง บุตร และภรรยา ยังยึดมั่นในหน้าที่ของตนอย่างเคร่งครัด เมื่อพิจารณาตามหลักการแล้ว ไม่ได้หมายความว่า เป็นการเชื่อฟังและจงรักภักดีอย่างงมงายหรือไม่ใช้สติปัญญาพิจารณา แต่เป็นการ **จงรักภักดีต่อหน้าที่** ความเป็นขุนนาง บุตร และภรรยาของตนเอง ถือเป็นกรณียัตถ์รักษาหน้าที่ในส่วนของตนเอง หาไม่แล้ว ถ้าผู้อยู่ฐานะต่ำในคู่ความสัมพันธ์ไม่กระทำเช่นนี้แล้ว เห็นว่าผู้อยู่เบื้องบนไม่รับผิดชอบต่อหน้าที่ ดังนั้นตนเองก็ย่อมไม่รับผิดชอบต่อหน้าที่บ้าง ถ้าทุกฝ่ายเป็นเช่นนั้น ก็ย่อมเห็นภาพได้ว่าสังคมจะไร้เสถียรภาพเพียงใด ดังนั้นการที่ฝ่ายที่อยู่ต่ำกว่าเป็นผู้ยึดมั่นในหน้าที่ตนเองอย่างไม่มีเงื่อนไข หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ หลักบรรทัดฐานสามเปลี่ยนความสัมพันธ์ที่เน้นบุคคลพึงมีต่อบุคคล ให้ไปเน้นที่บุคคลพึงมีต่อหลักการ ต่อฐานะและต่อหน้าที่โดยสมบูรณ์แทน (Fang Zhaohui, 2011:47) และแม้จะต้องอาศัยผู้อยู่ในฐานะต่ำกว่าเป็นฝ่ายเสียสละ ทว่าสิ่งนี้เป็นปัจจัยสำคัญในการค้ำจุนสังคมให้ดำรงอยู่ได้ นี่จึงเป็นคุณูปการอันใหญ่หลวงของหลักบรรทัดฐานสามในการธำรงรักษาระเบียบของสังคมที่เราไม่อาจมองข้ามได้เลย

หากเราจะกล่าวถึงความสัมพันธ์และความแตกต่างของหลักความสัมพันธ์ทั้งห้าและหลักบรรทัดฐานสาม สามารถอธิบายได้ดังนี้ คือ ความสัมพันธ์ทั้งห้าประการกำหนดกรอบความสัมพันธ์เรียกร้องให้คู่ความสัมพันธ์ปฏิบัติต่อกันด้วยคุณธรรมในลักษณะต่างตอบแทนสองทาง ในขณะที่หลักบรรทัดฐานสามเรียกร้องให้ผู้อยู่ต่อยกกว่าเป็นผู้รับผิดชอบรักษาหน้าที่ของตนเองเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตามทั้งความสัมพันธ์ทั้งห้าและหลักบรรทัดฐานสามเป็นสิ่งที่ทับซ้อน ผสมปนเปกันไปอยู่ในหลักจริยธรรมของสังคมจีนมาโดยตลอดนับพันปีโดยไม่อาจจะกล่าวแยกขาดจากกันได้ เราสามารถมองหลักจริยธรรมทั้งสองหลักการได้แก่ ความสัมพันธ์ทั้งห้าประการในฐานะที่เป็นกรอบกำหนดความสัมพันธ์ครอบคลุมทั่วทั้งสังคม และหลักบรรทัดฐานสาม ในฐานะที่เป็นรากแก้วค้ำจุนสังคมไว้อีกชั้นหนึ่ง

นอกจากนี้หลักจริยธรรมยังมีลักษณะเด่นคือ หลักความสัมพันธ์ทั้งห้ากับหลักบรรทัดฐานสามมีมุมมองแบบวิภาษวิธีในการใช้ หลักความสัมพันธ์ทั้งห้าเน้นพื้นฐานทางจิตใจ เน้นความรัก

ผูกพัน และความสนิทชิดเชื้อมากกว่าเรื่องของเหตุผล เน้นการอยู่ร่วมกันอย่างกลมเกลียวบนสายสัมพันธ์ อาศัยการพึ่งพาระหว่างคู่ความสัมพันธ์มากกว่ากล่าวเรื่องบทบาทและสิทธิ ขณะที่หลักบรรทัดฐานสามกลับมองไปที่หลักเหตุผลและหน้าที่ที่**จำเป็นต้อง**กระทำมาเป็นพื้นฐานและเงื่อนไขสำคัญ ในประวัติศาสตร์จีนและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม การอ้างถึงหลักจริยธรรมจึงขึ้นอยู่กับผู้ใช้ที่จะกล่าวอ้างและหยิบยกมุมมองด้านใดมาใช้เป็นหลักการและเหตุผลในการนำเสนอหรือโต้แย้งของตัวเอง

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งคือ หากพิจารณาให้ดีแล้ว *ตำราทั้งสี่* ที่ถือว่าเป็นตำราอ้างอิงที่มีฐานะสูงส่งในบรรดาตำราคลาสสิกของลัทธิขงจื๊อ สะท้อนฐานคิดแบบที่เน้นหลักความสัมพันธ์ทั้งห้าประการมากกว่ามองความสัมพันธ์บนฐานคิดแบบหลักบรรทัดฐานสาม ย่อมแสดงให้เห็นว่าเนื้อหาของลัทธิขงจื๊อเป็นหลักการปกครองสังคมที่เน้นสร้างเสถียรภาพจากพื้นฐานทางจิตใจและการปลูกฝังคุณธรรมภายในเหนือสิ่งอื่นใด และหากพิจารณาจากเสถียรภาพสังคมในประวัติศาสตร์จีน แม้ว่าในความเป็นจริงแล้วหลักจริยธรรมจะไม่ได้ได้รับการปฏิบัติใช้อย่างสมบูรณ์ก็ตาม แต่เราไม่อาจปฏิเสธได้เลยว่าการใช้หลักจริยธรรมเพื่อธำรงสังคมเป็นสิ่งที่ดำรงอยู่จริงในประวัติศาสตร์จีน และเราจะเห็นได้ว่าการใช้จริยธรรมและคุณธรรมในการควบคุมทางสังคมให้ประชาชนตระหนักว่าเป็นหน้าที่ที่**จำเป็นต้อง**กระทำ โดยภาพรวมแล้วถือเป็นคุณูปการสำคัญที่ธำรงรักษาเสถียรภาพของสังคมจีนให้ดำรงอยู่อย่างยาวนาน

4. สรุป

จากที่กล่าวมาข้างต้นเรื่องแนวคิดจริยธรรมกับหน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อกันในสังคมตามแนวทางของลัทธิขงจื๊อ เราจะเห็นได้ว่า โดยภาพรวมแต่ละคู่ความสัมพันธ์ต่างมีคุณธรรมกำกับ ผูกพันเป็นหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติต่อกันและกัน อีกทั้งแต่ละคู่มีลักษณะพิเศษและข้อจำกัดที่ควรระวังในแต่ละคู่ความสัมพันธ์ด้วย ลัทธิขงจื๊อมองว่าจริยธรรมคือสิ่งที่เป็นกฎเกณฑ์ที่สำคัญกว่าลายลักษณ์อักษร และเป็นสิ่งที่ยอมรับกันทั่วไป มีผลเป็นสายใยรัดร้อยผู้คนทั่วทั้งสังคมจนกลายเป็นรากฐานทางจิตใจอย่างแน่นหนาของสังคม มีคุณูปการในการสร้างเสถียรภาพให้แก่สังคมจีนมานับพันปี ในประเด็นนี้หลักจริยธรรมความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคมจึงถูกมองให้กลายเป็นเนื้อเดียวกับเรื่องการเมืองการปกครอง

สังคมจีนเมื่อก้าวเข้าสู่ยุคศตวรรษที่ 20 มีความพยายามที่จะพัฒนาตนไปเป็นสู่หนทางแห่งความเป็นสมัยใหม่ ผู้คนทั่วทั้งสังคมต่างเคยวิพากษ์และปฏิเสธหลักจริยธรรมในยุคโบราณ โดยมองในด้านลบว่าเป็นการใช้หลักจริยธรรมและคุณธรรมมาครอบงำและกดขี่สังคมของชนชั้นปกครอง เป็นการทำให้ประชาชนโง่เขลาไปพร้อมๆ กับการยึดมั่นในกรอบจริยธรรม ในยุคนั้นนักวิชาการจำนวนมากต่างพากันเห็นว่า การเน้นหนักในด้านการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมจะทำให้

สังคมไม่สามารถก้าวเดินบนหนทางแบบปัจเจกบุคคลนิยมได้ สังคมขาดพลวัตในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาตนเอง ไม่เข้ากันกับรูปแบบการผลิตในโลกสมัยใหม่ (Du Weiming cited in Chen Lai, 2011: 118) เช่นนั้น หลักจริยธรรมแบบจีนโบราณในมุมมองนี้ย่อมไม่อาจเข้ากันได้กับสังคมสมัยใหม่

ทว่าในปัจจุบัน สังคมจีนได้ตระหนักว่าความเป็นโลกสมัยใหม่พัฒนาไปโดยก่อให้เกิดผลกระทบร้ายแรงแก่สังคมของหลายๆ ประเทศ ไม่เว้นแม้แต่ประเทศที่พัฒนาแล้ว ประเทศจีนเองก็ประสบกับปัญหาของความเป็นสมัยใหม่ดังเช่นประเทศกำลังพัฒนาอื่นๆ เช่น ปัญหาความไม่เท่าเทียมของการกระจายรายได้ ปัญหาสังคม ปัญหาเรื่องการบูชาเงินตราและวัตถุ ปัญหาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ประกอบกับความขัดแย้งในเวทีโลกที่นับวันก็ยิ่งรุนแรงและแหลมคมขึ้น รวมถึงการที่จีนเริ่มมีบทบาทสำคัญในเวทีโลกมากขึ้นเรื่อยๆ สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญยิ่งที่ก่อให้เกิดกระแสทบทวน รื้อฟื้น แม้กระทั่ง โหยหาวัฒนธรรมโบราณให้กลับมาอีกครั้ง และในสังคมจีนทุกวันนี้ ภายใต้การเดินไปสู่ความเป็นสมัยใหม่ที่ครั้งหนึ่งเคยปฏิเสธความเป็นขงจื้อ ปฏิเสธกรอบจริยธรรมที่ถือเป็นรากเหง้าแห่งจิตวิญญาณชนชาติ กลับเกิดกระแส “การฟื้นฟูอย่างยิ่งใหญ่ของชนชาติจีน อันความฝันแห่งชาติ” (The Chinese Dream of the Great Rejuvenation of the Chinese Nation) โดยการนำเสนอของประธานาธิบดีสีจิ้นผิง (Xi Jinping, 2017) ในที่ประชุมสมัชชาสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยสมัยที่ 18 เป็นต้นมา สังคมจีนมีเข็มมุ่งที่จะกลับมาสู่รากเหง้าของตนเองอย่างจริงจัง และภายใต้การฟื้นฟูอย่างยิ่งใหญ่ของชนชาติจีน วัฒนธรรมจีนโบราณอันมีความคิดลัทธิขงจื้อเป็นรากฐานก็เป็นหัวใจสำคัญแห่งการฟื้นฟูนั้นด้วย นอกจากนี้การคิดอธิบาย ตีความหลักจริยธรรมให้เข้ากันกับบริบทของสังคมสมัยใหม่ก็มีการนำเสนอมาเป็นระลอกตั้งแต่ก่อนเกิดกระแสฟื้นฟูชนชาติจีนแล้ว เช่น หลักกษัตริย์กับขุนนาง มีผู้นำเสนอให้มองในมุมของหัวหน้าและลูกน้อง โดยคุณธรรมกำกับคือให้หัวหน้าเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ลูกน้อง หรือ คู่สามีภรรยา จะต้องมีความเท่าเทียมและเป็นแบบอย่างกันและกัน (Yang Zhengzheng, 2009: 130) เป็นต้น

ดังนั้นการใช้มุมมองของหลักจริยธรรมกับการรักษาเสถียรภาพของประเทศหรือสังคมหนึ่งๆ จึงไม่ควรเป็นสิ่งที่ถูกมองว่าเป็นเรื่องล้าหลังในโลกยุคปัจจุบัน ในทางกลับกันในยุคที่เสรีภาพเฟื่องฟู ตามตามท้องถนนและคลังโคลัความเป็นปัจเจกบุคคลแบบสุดโต่ง การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมควรเป็นเรื่องสำคัญลำดับต้นๆ เพราะการใช้กฎหมายเป็นเพียงการควบคุมในระดับที่ต่ำที่สุดและมีช่องโหว่มาก แต่หากผู้คนมีหลักยึดแห่งคุณธรรมและจริยธรรมในใจแล้วสังคมจะเข้มแข็งมากขึ้น เพียงแต่การเชิดชูและกำหนดกรอบหลักจริยธรรมจะต้องพิจารณาให้เหมาะสมกับบริบทของยุคสมัย เพราะการอยู่ในฐานะใดฐานะหนึ่งในกรอบจริยธรรมไม่ใช่เพียงแค่การปฏิบัติตน ยังหมายรวมถึงการ

ได้รับผลประโยชน์และรับภาระแห่งฐานะนั้นด้วย ดังนั้นจึงต้องมีขอบเขตและมาตรฐานกำกับ หากเรามองว่าข้อเสียของกรอบจริยธรรมเป็นสิ่งที่ผูกมัดสมาชิกในสังคมไว้อย่างแน่นหนาและขยับตัวได้ยาก อีกทั้งสังคมจะกลายเป็นสังคมเน้นใช้คุณธรรมในการแก้ปัญหามากเกินไป เราก็อาจต้องมองในทางกลับกันว่ากรอบจริยธรรมก็เป็นสิ่งที่ปกป้องให้ความปลอดภัยแก่ผู้ที่ปฏิบัติตามเช่นกัน และไม่ว่าอย่างไรก็ตามสังคมแห่งคุณธรรมก็ยังคงเป็นสังคมที่น่ารักษาไว้

References

- Adisai Kowatthana. (2016). Moral Education 8 Secondary School Students in Phisalee District. Nakhonsawan Province. *Journal of MCU Social Science Review*, 5(2), 233 – 242.
- Chenlai 陈来. (2011). *Kongfuzi yu xiandai shijie 孔夫子与世界*. Beijing 北京: Beijing daxue chubanshe 北京大学出版社.
- Fang Zhaohui 方朝晖. (2011). ‘Sangang’ zhen de shi zaopo ma? Chongxin shenshi ‘sangang’ de lishi yu xianshi yiyi “‘三纲·真的是糟粕吗? 重新审视‘三纲’的历史与现实意义.” *Tianjin shehui kexue 天津社会科学*, 02: 47-52.
- He Huaihong 何怀宏. (2013). *Xin gangchang tantao zhongguoshehui de daode genji 新纲常探讨中国社会的道德根基*. Chengdu成都: Sichuan renmin chubanshe四川人民出版社.
- He Lin 贺麟. (1996). Wulun guannian de xin jiantao “五伦观念的新检讨.” *Wenhua yu rensheng 文化与人生*. Beijing北京: Shangwu yinshuguan商务印书馆.
- Huang Renjie 黄人杰. (2005). Zhongguo chuantong renlun sixiang yu wulun de daodeguan “中国传统人伦思想与五伦的道德观.” *Hebei xuekan 河北学刊*, 02: 78–84.
- Liu Lifu 刘立夫 and Li Ling 李玲. (2014). “Sangang Wuchang” zhong de jinghua yu zaopo “‘三纲五常’中的精华与糟粕.” *Hunan daxue xuebao 湖南大学学报*, 01: 129-132.
- Li Zehou 李泽厚. (2008). *Xin ban zhongguo gudai sixiangshi lun 新版中国古代思想史论*. Tianjin天津: Tianjin shehui kexue yuan chubanshe 天津社会科学院出版社.
- Meng Fanping 孟凡平. (2013). “Xianqin rujia de fufu lunli sixiang ji qi dangdai qishi” “先秦儒家的夫妇伦理思想及其当代启示.” *Qilu xuekan 齐鲁学刊*, 01: 15–19.

- Phramaha Sunan Sunantho (Ruchiwet).(2016). Buddhist Integrated Approach to the Management of Buddhist Schools. *Journal of MCU Social Science Review*, 5(2), 31 -42.
- Wang Wenxue 汪文学. (2007). “Lun zhongguo gudai renlun zhong de pengyou lunli” “论中国古代人伦中的朋友伦理.” *Jiangnan luntan* 江汉论坛, 12: 106–109.
- Xi Jinping 习近平, *Xi Jinping guanyu shixian zhonghuaminzu weida fuxing de zhongguomengl unshu zhaibian* 习近平关于实现中华民族伟大复兴的中国梦论述摘编[online], July 31 2017. Available from:
<http://theory.people.com.cn/n/2013/1205/c40555-23756883.html>
- Yang Zhengzheng 杨铮铮. (2009). “Chuantong “wulun” de xiandai jiangou” “传统·五伦的现代建构”. *Hunan daxue shehui kexue xuebao* 湖南社会科学学报, 3: 128-131.
- Zhu Xi (collect) 朱熹 (撰) . (2010). *Sishu zhangju jizhu* 四书章句集注. Beijing北京: Zhonghua shuju中华书局.